

Volební zákon pro volby do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946

Provedení voleb do ústavodárného Národního shromáždění, prvních voleb v osvobozené Československé republice, upravoval zákon č. 67/1946 Sbírky zákonů a nařízení ze dne 11. dubna 1946. V řadě technických a organizačních opatření navazoval na volební zákony z doby první republiky, ovšem v ustanovení § 5 zákona se poprvé objevil úkol Státního úřadu statistického přidělit své pracovníky jako pomocné orgány pro zabezpečení povinností ústředního volebního výboru a krajských volebních výborů (viz vložený autentický text).

(5) Předseda Státního úřadu statistického v Praze a pověřence vnitra poskytnou předsedovi ústředního volebního výboru potřebný počet úředníků statistické služby. Předseda ústředního volebního výboru je příkázem ústřednímu volebnímu výboru a krajským volebním výborům jako pomocné orgány

Vzrostl počet volebních krajů. Oproti 15 volebním krajům na území dnešní ČR v období první republiky jich v těchto volbách bylo 19. Novými volebními kraji byly (v závorce sídlo krajského volebního výboru): č. 2 (Kladno), č. 4 (Praha – venkov – jih), č. 11 (Havlíčkův Brod), č. 12 (Tábor) a č. 19 (Opava). Některé volební kraje zanikly, resp. jejich sídlo se přesunulo do jiného města (např. Česká Lípa ⇒ Liberec, Louny ⇒ Ústí nad Labem, Uherské Hradiště ⇒ Zlín). Vymezení jednotlivých volebních krajů podle území správních okresů bylo uvedeno v příloze k zákonu a v porovnání s vymezením podle soudních okresů z voleb za první republiky doznalo značných změn. Nejvýrazněji se to projevilo u volebního kraje č. 1 Praha, který nově nepřesahoval vlastní území hl. m. Prahy.

Počty mandátů k rozdělení v jednotlivých volebních krajích již neurčoval taxativně zákon, ale byly stanoveny výpočtem na základě počtu oprávněných voličů, zapsaných v seznamech ke dni 7. května 1946. Výpočet proběhl ve dvou krocích. Nejprve se vypočítalo státní mandátové číslo jako podíl celkového počtu oprávněných voličů a všech rozdělovaných mandátů (tj. 300). Mandátovým číslem (jeho celou částí) se dělil počet oprávněných voličů v jednotlivých zemích (Čechy, země Moravskoslezská, Slovensko), čímž byl určen počet mandátů k rozdělení v rámci těchto zemí. Pokud se tímto způsobem nerozdělily všechny mandáty, přidělily se zbylé mandáty postupně zemím, které vykazovaly největší zbytek dělení. Druhý krok se provedl až po volbách tak, že se v rámci zemí vypočítalo zemské mandátové číslo na základě celkového počtu platných hlasů pro všechny strany v rámci země (bez prázdných hlasovacích lístků) a podle něj počet mandátů připadajících jednotlivým volebním krajům (na základě všech platných hlasů v kraji – vč. prázdných hlasovacích lístků). Pokud se tímto způsobem nepřidělily všechny mandáty zemi náležející, rozdělily se zbylé mandáty postupně volebním krajům dané země, které vykazovaly největší zbytek dělení.

Výrazněji se zákon od úpravy z doby první republiky odlišoval v ustanoveních o aktivním volebním právu a v ustanoveních o politických subjektech, které mohou podávat kandidátní listiny.

Snížila se hranice aktivního volebního práva na 18 let a pasivní volební právo bylo stanoveno na věk 21 let. Výkon volebního práva byl omezen zákonem č. 28/1946 Sbírky zákonů a nařízením o úpravě stálých seznamů voličských (ze dne 21. února 1946). Podle § 2 odst. 1 tohoto zákona mohli být do volebního seznamu zapsáni státní občané Československé republiky pouze české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti. Byli tedy vyloučeni státní občané hlásící se např. k německé nebo maďarské národnosti.

Pokud jde o politické subjekty, tak se podle § 14 volebního zákona, mohly voleb zúčastnit jen ty politické strany, které vyvíjely svoji činnost ke dni 30. dubna 1946. Šlo o strany, které povoloval Košický vládní program z roku 1945 a po roce 1945 nově vzniklé strany, které svojí činností nenavazovaly na strany nepovolené. V praxi to znamenalo, že se voleb zúčastnilo jen osm stran, čtyři v České a Moravskoslezské zemi a čtyři na Slovensku, přičemž nově vzniklé strany kandidovaly pouze na Slovensku. Na každé kandidátní listině ve volebním kraji mohlo být zapsáno nejvýše 30 kandidátů. Kandidující strany se již finančně nepodílely na tisku a distribuci hlasovacích lístků.

Jako volební den zákon stanovil neděli. Zákon dále nařizoval začátek voleb na osmou hodinu ráno, ale nestanovil přesně dobu ukončení hlasování. To bylo ponecháno v kompetenci obvodního volebního výboru. Zákonem bylo doporučeno, aby v obcích s méně než 500 voliči byla volební místnost otevřena alespoň šest hodin a v obcích nad 500 voličů alespoň osm hodin. Volební povinnost byla pro voliče zachována ve stejném rozsahu jako v době první republiky. Osoby, které se v době voleb nezdržovaly v místě bydliště, mohly hlasovat na základě volebního průkazu, což bylo využíváno zejména v nově osídlovaných lokalitách v pohraničí.

Přidělování mandátů stranám v prvním skrutiniu na úrovni volebních krajů probíhalo na základě Hareovy metody. Počet všech platných hlasů, odevzdaných pro všechny strany, se vydělil počtem mandátů, které se v kraji přidělovaly. Takto vzniklé číslo (jeho celá část) bylo krajským volebním číslem. Tím se potom dělil počet hlasů odevzdaných pro každou stranu. Celé číslo vzešlé z tohoto dělení se rovnalo počtu mandátů pro stranu ve volebním kraji. Kandidáti mandáty obdrželi v pořadí, v jakém byli uvedeni na kandidátní listině.

Mandáty, které nebyly přiděleny v prvním skrutiniu, se ve druhém skrutiniu rozdělovaly na úrovni země podle Hagenbach-Bischoffovy metody. Ústřední volební výbor sečetl všechny zbytky hlasů všech stran na úrovni země a toto číslo vydělil počtem neobsazených mandátů v dané zemi zvětšeným o jednu. Získaným číslem (jeho celou částí) pak vydělil součty všech zbytků hlasů jednotlivých stran. Celé číslo vzešlé z tohoto početního úkonu představovalo počet mandátů, který se straně přidělil ve druhém skrutiniu. Pokud nebyly ještě rozděleny všechny mandáty zemi náležející, zbývající se přidělovaly postupně stranám, které vykazovaly největší zbytek dělení ve druhém skrutiniu. Mandáty byly přidělovány kandidátům, kteří byli zapsáni na nově sestavené kandidátní listině strany pro druhé skrutinium. Tu každá strana odevzdávala zvlášť pro každou zemi a mohl na ní být zapsán jen ten kandidát, který byl zapsán již na některé krajské kandidátní listině a nebyl mu přidělen mandát v prvním skrutiniu. Počet kandidátů zde nebyl omezen.

Většina organizačních, trestních a technických ustanovení a zákonných lhůt byla stejná jako ve volebních zákonech platných v první republice.